

‘M/V in de kerk’

Binnen de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt verscheen een synoderapport onder de naam ‘m/v in de kerk’. Oorspronkelijk zou het heten ‘vrouw in de kerk’. Het onderwerp werd breder getrokken. Zo veranderde de naam tot ‘m/v’. Het rapport beschrijft kerkelijke uitspraken over de rol van vrouwen in de kerk.

Weinig aandacht is er voor wat de Nederlandse Geloofsbelijdenis uitsprak, terwijl onze NGB de rol van mensen bekijkt vanuit verlossing en kerk. Bovendien komt daardoor de scheiding van kerk en samenleving niet tot haar recht. Meer aandacht daarvoor alsook voor het Schriftgebruik waarvoor de kerk in de belijdenis koos, lijkt me niet overbodig. Maar eerst iets over de context waarin de NGB sprak.

Simpele rolverdeling?

Weet u het nog? Portugese en Spaanse mannen waren voorheen bepaald niet gecharmeerd van Nederlandse vrouwen. Voor het gemak schrijf ik: ‘Nederlandse’ vrouwen, ook al bestond Nederland nog amper. Allerlei eigenzinnige gewesten gingen toen in de lage landen nog hun eigen gang. Maar iets deed Zuid-Europeanen de bevolking van Nederlandse gewesten over één kam scheren: het vrijpostig gedrag en de rol van vrouwen. In handel en bestuur deden zij volop mee, voerden soms het hoogste woord. Dat waren onze zuiderburen niet gewend. Hun vrouwen kenden zwijgplicht waar mannen in discussie gingen, ze waren aan huis gebonden om bescheiden en liefvallig man en kinderen te behagen.

Nederlandse mannen raakten in hun Braziliaanse kolonie nogal eens verliefd op zorgzame, zachte en welgevormde Portugese dames. Caspar van der Ley vormde geen uitzondering toen hij een Portugese in zijn armen sloot. De beroemde Braziliaanse familie Wanderley is nog vandaag bewijs van zijn historische huwelijkskeus.

Onder Nederlanders was het toen normaal dat vrouwen in herbergen en kroegen evenveel bier dronken als mannen en even luidruchtig waren. Zij mengden zich volop in mannengesprekken en klommen op tot hoge maatschappelijke posities, niet alleen bij vorstenhuizen, ook in de handel. Initiatiefnemer van de West-Indische Compagnie Willem Usselinx vond in Zeeland vrouwen veel te ‘bazig’. Misschien dacht hij aan de moeder van Johannes Basseliers die in Middelburg haar ijzerhandel goed op orde had en forse welstand genoot. In ijzerhandel en kanonnenindustrie was toen grof geld te verdienen. Johannes werd later dominee in Suriname en liet zijn plantage door zijn vrouw besturen. Na zijn overlijden bleek vrouw Basseliers een van de grootste suikerproducenten in Suriname (1670-1700). Een ander voorbeeld: om als ziekentrooster of predikant naar West-Indië te worden uitgezonden, was vaak toestemming van de vrouw nodig. Stemde vrouwlief niet in, dan ging uitzending niet door!

Kortom, het zou al te simpel zijn te denken dat vrouwen in ‘Nederlandse’ situaties destijds steeds een bescheiden en ondergeschikte rol speelden.

Toch, in de kerk heerste een andere rolverdeling. Dat willen we kort belichten. Dan komen we vanzelf bij een paar geloofsartikelen van onze Nederlandse Belijdenis en het Bijbelgebruik waarop men zich toen baseerde.

Kerk en overheid onderscheiden

De opbouw van de NGB is in dit opzicht veelzeggend. In haar artikelen gaat het maar niet om een willekeurige of toevallige optelsom van afzonderlijke Bijbelgegevens. Nadat de Here Jezus als onze enige Middelaar en Hogepriester breedvoerig wordt beleden, komt de kerk in beeld. Dat wil zeggen: functie en taak van de kerk. Vandaaruit wordt nog gesproken over het ambt van de overheid.

Om bij dat laatste te beginnen: nadrukkelijk wordt in art. 36 gesteld dat de overheid niet de taak heeft om het kwaad, het onheil in de wereld te overwinnen. Zij heeft de zonde (slechts) te

beteugelen, te bedwingen. Eerder was al gezegd dat juist de kerk de taak heeft om mensen en volken tot bekering te brengen en de zonde te overwinnen. Zo herhaalt de NGB nog weer kort in art. 36 dat zonde en valse religie publiek moeten worden overwonnen, uitgeroeid. De overheid heeft dit aan de kerk over te laten. Overheidsambt is het de kerk ruimte te verschaffen voor deze verbale uitroeiing van afgoderij en bijgeloof door verkondiging. Zo is er scherp onderscheid of scheiding tussen kerk en 'staat'.

Dat is ook vandaag actueel. De (onder)scheiding van taken of ambten van kerk en overheid betekent dat de kerk haar eigen wetten en organisatie heeft of houdt. Zo kan het gebeuren dat de kerk haar eigen leefregels voor huwelijk en echtscheiding maakt; de kerk blijft een eigen leefgemeenschap. Overheidswetten en kerkelijke leefregels vallen niet samen waar overheden Gods geboden niet (meer) honoreren. Het onderscheid tussen kerk en 'staat' of samenleving heeft ook gevolgen voor de rol van mannen en vrouwen. De rol van vrouwen kan niet zomaar van de maatschappij worden overgeplant, of met die in de kerk worden vergeleken.

Messiaanse kerk

De NGB is ook duidelijk over karakter en functie van de kerk. Christus is de enige Middelaar en Hoofd van de kerk. Maar Hij maakt de kerk tot zijn instrument van bekering en redding van de wereld. In art. 28 NGB belijden we deze messiaanse functie: de kerk is heilsinstantie, verkondigster van verlossing. Niet de overheid, maar de kerk moet mensen en volken tot bekering brengen in naam van Christus Jezus.

Zo vervolgt de NGB in de artt. 30-32 breedvoerig over de ambten in de kerk. Vanuit het heilskarakter van de kerk, haar eigen functie, worden de ambtsdragers neergezet. Ook al is Christus haar enige Hoofd, toch schroomt de belijdenis niet over ambtsdragers te spreken als regeerders, in de zin van 'hoofden'. Het is hun hoofdverantwoordelijkheid, hun eerste in het ooglopende taak, om redding te brengen en verlossing te bedienen, te borgen.

Welnu, de verhouding van Christus tot zijn gemeente als Hoofd met zijn lichaam of bruid, weerspiegelt zich in de rol van ambtsdragers en hun relatie met de gemeente. In art. 32 NGB komt dat zelfs tot in de woordkeus tevoorschijn. Welbewust wordt de rol van ambtsdragers als *manlijke* taak aangeduid. De regeerders van de kerk wordt de opdracht toegekend tot 'instandhouding van het lichaam', zoals Christus als Hoofd zijn lichaam in standhoudt. Wat Christus als Hoofd, als de beloofde man (Gen 3: 15) doet, weerspiegelt zich in positie en taak van ambtsdragers. In art. 32 NGB stond/staat immers dat Christus regeerders geeft "tot onderhoudinghe des lichaems der Kercke".

Dit confessionele en functionele spreken over 'hoofd' of man zijn in de kerk (!), blijft klinken in het huwelijksformulier en zodoende ook bij elke huwelijksbevestiging in de gemeenschap van de kerk. De gelovige man zal beloven zijn gezin "te onderhouden", terwijl de bruid zich onderwerpt aan zijn hoofdverantwoordelijkheid om haar redding en geloof te borgen. Zij zal zich aan zijn leiding overgeven, althans: *in alle dingen die naar Gods wil zijn*. Zij hoeft zich niet zomaar aan haar man te onderwerpen. Het betreft niet maar een sociale onderschikking, het is ook geen kwestie van macht, het gaat om het kader van heil en redding. Zo heeft de man zijn vrouw leiding te geven, haar leven in stand te houden. Zo houdt Christus zijn gemeente in stand door het zaad van Gods belofte, het zaad van het evangelie. Gelovige mannen weerspiegelen Christus' leiderschap zolang zij op die manier zich ordelijk gedragen. Zeker mannen hebben in het bijzonder in de kerk de redding te borgen van Christus' lichaam, de gemeente.

In de kerk gaat het geheel anders toe dan in de samenleving. Want het gaat daar om verlossing en Gods eeuwige rijk. Haar messiaanse karakter en functie stempelde de rolverdeling van mensen in de kerk, ook al golden er eeuwen geleden andere maatschappelijke verhoudingen tussen mannen en vrouwen. Kerkelijk werd het bijv. in het gewest Groningen, Stad en Ommelanden, een soort vuistregel dat de oudste zoon theologie ging studeren om predikant te

worden, terwijl een vrouw met een beetje geldingsdrang in de kerk (kerk)muziek beoefende en o.a. organist werd. Zo valt te denken aan Vrouwe Ripperda die zich 'bazig' liet gelden achter het orgel te Winsum-Obergum om iedereen publiek te bewijzen dat ze koos voor de Reformatie. Ze wilde luid en duidelijk daarin haar stem laten klinken.

Schriftvisie

Zijn kerkvisie ontleende men aan de Schrift. Maar – zo is de vraag - waren er ten tijde van de Dordtse synode, de definitieve acceptatie van de NGB, dan maatschappelijk en ook kerkelijk niet meer functies te noemen dan die van predikant, ouderling en diaken?

Een breder spectrum aan functies was toen inderdaad praktijk. Voorlezers, voorzangers, schoolmeesters en ziekentroosters om maar wat te noemen, waren kerkelijke functies. Koster, kerkvoogd en organist waren overheidsbaantjes. Ondanks deze verscheidenheid aan kerkelijke en maatschappelijke functies beperkte de NGB zich tot ambten in drie soorten. Niet alles werd toen confessioneel benoemd en vastgelegd. Ook over classes en synoden staat er niets in de NGB. Waarom dan deze drie ambten wel genoemd? Zoals gezegd, deze werden direct uit de Schrift afgelezen.

De Bijbelse geschiedenis in het Oude en Nieuwe Testament, zoals in Handelingen, werd als maatgevend opgevat en werd tegelijk vereenzelvigd met de kerkgeschiedenis, alsof het een 1 op 1 relatie betrof. Wie het gebruik van de tekstverwijzingen in de NGB nagaat, kan dat niet over het hoofd zien. Wat over Israël staat geschreven, werd op de kerk overgebracht. Wat de apostel Paulus over de gemeente schreef, werd toegepast op gereformeerde kerken. Juist in dit gebruik van de Schrift lag een diepgewortelde keus. Dat bracht mensen destijds tot gegevens die we in de NGB aantreffen als richtingstellende uitspraken van ons verleden.

Kortom, het Schriftgebruik en vereenzelving van Bijbelse geschiedenis en kerkgeschiedenis bepaalde de rol van ambtsdragers en de relatie van vrouwen tot het ambt in de kerkelijke samenleving. Het werd gevat door confessioneel, namelijk messiaans kerkbesef. Deze erfenis is nog steeds het doordenken waard en verdient het doorberekend te worden ten behoeve van de inrichting van Christus' kerk van alle tijden en plaatsen zoals ten aanzien van de rolverdeling van mannen en vrouwen in de kerk. Deze confessionele invulling van de ambten, de scheiding van kerk en samenleving en de binding daaraan pleiten, dunkt me, niet voor een openstelling van de drie ambten voor vrouwen die zich overigens historisch op velerlei wijzen in de kerk hebben laten gelden.

L.J. Joosse, predikant in de kerk te Groningen-West

Enige literatuur:

J.N. Bakhuizen van den Brink, *De Nederlandse Belijdenisgeschriften*, Amsterdam 1976, 129v. (sub art. 32).

C.R. Boxer, *De Nederlanders in Brazilië*, Amsterdam 1993.

N. H. Gootjes, *The Belgic Confession: Its History and Sources*, Grand Rapids 2007.

W.J. Formsma, *Geschiedenis tussen Eems en Lauwers*, Assen 1988.

L.J. Joosse, *Geloof in de Nieuwe Wereld*, Kampen 2008,

J.A.G. de Mello, *Gente da Nação*, Recife 1996.